

1 11

Berättelse över av undertecknad
med stipendium av Finska Fornminnes-
föreningen under sommaren 1926 i Vörå
och Laihela socknar utförda arkeologiska
fältarbeten.

Vörå. (Auskriфт härns i Vörå-konvolutet)

På hösten 1925 antråffade jag vid provgrävning i
det kända och flera gånger undersökta brandgravsfäl-
tet på Gulldyntbacken i närheten av Bergby brända
benbitar invid en av bakgruset uppstickande sten, be-
lägen på en sluttning mot väster (se kartan), därifrån,
av allt att döma, grus för en längre tid tillbaka bli-
vit bortsläpat. Denna sommar lät jag på platsen utföra
grävning och sällning. Det visade sig härvid, att jor-
den innehöll ganska mycket brända benstycken. Någ-
ra kolbitar antråffades även, men intet sotlager, ej
heller några sotfläckar kunde upptäckas. Jorden bestod
av bakgrus, i vilket benstyckena lågo inbäddade till
ett djup av c:a 40 cm. En och annan mindre skorbränd
sten observerades vid grävningen. Följande obetydliga fynd
gjordes:

- 1) Litet spetsigt berlag av brons (till vem eller kniv-
sida?)
- 2) Större S^o (?) av järn.
- 3) Del av en kniv.
- 4) Liten oönerad knapp (eller nitkud?) av brons.
Två berklings- & järnbitar, brända ben.

Någon specialkarta över det lilla grävningom-
rådet upptejades ej, emedan intet anmärkningsvärt uppford-
rade därtill. Varken någon stensättning eller något tyd-
ligt avgränsat kulturlager kunde skönjas, utan lågo såväl
benbitarna som fynden inbäddade i backgruset.

Vid granskning av jorden mellan och under några
av stenarna på krönet av Gulldyntbacken, där en rörelig-
nande anhopning av stenar finnes, kunde jag änyo (jfr.
min berättelse för 1925) konstatera förekomsten av såväl brän-
da ben som kolstycken, varför vi här utan tvivel ha att
göra med en gravplats. Stenröset måste följaktligen helt
eller delvis vara ett verk av mänskohänder. Denna grav-
plats vare utan tvivel förtjänt att undersökas, såsom
representerande den, tydligen sista, resten av det en gång
så betydande gravfältet på Gulldynt. Undersökningen skulle
dock kräva en rätt så ausenlig arbetskraft på grund av
den anmärkningsvärda storleken av några i röset befint-
liga stenar.

På Kaparkullen i Räkisälde by har jag ytterligare
lätit verkställa några mindre prosgrävningar invid och i
närheten av den av mig sommaren 1925 undersökta gravplat-
sen ej långt från bonden Erik Törnulls mangårdsbyggvad.
Intet kunde dock härvid skönjas, som skulle berättiga till
antagandet, att gravplatsen skulle sträckt sig vännvärt u-
tanför det område, på vilket Erik Törnull lätit uppföra
ett tröskverkshus.

Laihela.

Min vistelse i Laihela omfattade en tid av en
vecka (6 - 13 juni). Härunder utfördes följande gravun-
dersökningar.

Salomäki, Käyppälä by, Mänpää hms mark,
röset nr: I (i kopian av Hackmans karta).

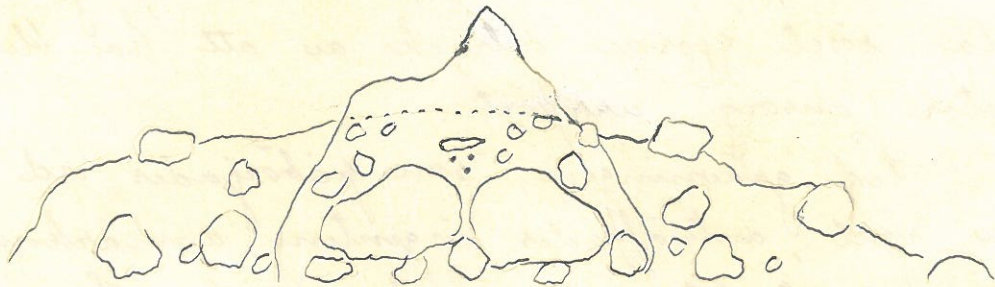
Röset var starkt jordblandat, dess storlek 11 x
x 9,5 m. Kantstenarna framträdde nästan överallt tyd-
ligt; endast mot söder var gränsen ställvis något

svår att bestämma. Ur jordfyllningen stack ett antal större och mindre stenar upp; av dessa framträdde tydligast en stor centralsten (c:a 3,6 m lång och 3 m bred). Rösen gränsade i väster till åker, på de övriga sidorna till ång. Vid sydvästra kanten låg en större, till synes jordfast, sten, å vars övre yta fanns en, troligen naturlig, utgröppning av dimensionerna 15 x 7 x 8 cm. De minsta stenarna i röset voro av en knytnäves, de största av 1 1/2 hästlars storlek. Man kan säga, att röset överhuvudtaget bestod av större stenblock. Mellan stenarna, som omkring den stora centralstenen voro lagda i 5 å 6 lager på så sätt, att de största lägo underst, fanns rikligt med mörkfärgad, fet jord. Hela röset gjorde intryck av att ha blivit med ganska stor omsorg uppfört.

Vid grävningen, som påbörjades vid östra kanten av röset, anträffades ingenting anmärkningsvärt förrän invid centralstens sydöstra sida. Här innehöll jorden c:a 30-35 cm. under rösets yta en mängd skörbrända mindre stenar, något kol samt litet brända ben. I detta kulturlager, som föreföll att vara tämligen homogent (utan sotstrimmar eller sotfläckar) och som sträckte sig till en djup av omkring 1 m under rösets yta, gjordes det första fyndet, en hopknipen del av ett bronsarmband, som låg på ungefär 30 cm djup. Men vid nordvästra sidan av centralstenen innehöll jorden rikligt av skörbrända små stenar, något benskrävor samt keramikstycken, vilket allt låg under några större stenblock.

De värdefullaste föremålen av gravgodset i denna kvinnograv hade blivit nedlagda vid sydvästra sidan av centralstenen. När vi här arbetat oss genom ett c:a 30 cm tjockt, stumblandat jordlager, rikligt och ända till ytan inmängt med brända ben samt några keramikskrävor, stötte vi på en flat stenhäll, ungefär rektangelformad c:a 60 cm lång och 40 cm bred, vertikalt liggande

de. När denna avlägsnats, blev ena ändan av en bronshalsring synlig, resten låg inbäddad i jordfyllningen. Strax invid ringen på ungefär samma djup hittades ett vackert tvärsläspanne. Något djupare ned lågo delar av ett annat spanne. Sedan det ganska tunna mullagret på detta ställe avlägsnats, stötte vi på 2 st ungefär jämnstora, rätt så ansenliga stenblock, lagda tätt intill centralstenen, som på denna sida bildade en slät, brantstygande vägg. Under de två stora blocken fanns ganska rikligt med brända ben. Kulturlagret sträckte sig på denna sida av centralstenen till ett djup av 1,35 m under rösets yta. Följande skiss visar en ungefärlig genomskärning av röset sydväst om centralstenen:

Tid avvägning visade sig den i kartan på östra sidan av röset med en ring utmärkta punkten ligga 7 m över vattenytan i Laihela å.

Stusbonden (Lehtimäki) på Mänpää gård sade sig icke ha vetat, att det av mig undersökta röset utgjorde en forngrav, utan trodde detsamma vara blott en naturlig stenkulle, varför han hafte för avsikt att i en snar framtid undanskaffa densamma till förmån för den invid liggande ängsmarken.

Fynd.

- 1) Bit av en armring av brons.
 - 2) Del av en kniv.
 - 3) Halsring av brons.
 - 4) Tvärsläspanne av brons.
 - 5) Delar av ett (eller två?) spanne av brons.
- Lerklining och lerkärlsbitar, slaggy, brända ben, delar av 2 st. västlännder.

Palomäki, Käyppälä by, Konsteri hennans
mark, röset n: II.

Denna grav kunde icke karaktäriseras som nå-
got egentligt röse utan hellre som en glesare stensätt-
ning inom en nästan cirkelrund, av tämligen jämn-
stora stenar med omsorg lagd krets av storleken
12,8 x 12,3 m. Vid sydvästra sidan låg strax innan-
för omkretsen ett mindre flyttblock 2,75 m l, 2 m b och
1 m h. Förgenstädes förekommo stenarna - av vilka de
största representerade en storlek av ett hästlars - i lager,
utan lägo som redan nämnts spridda över gravytan,
enstaka eller flere tillsammans. I gravens mitte kunde
två koncentriskt av stenar lagda runda kretsar
skönjas.

Vid grävningen kunde några under markytan
befintliga stensättningar eller stenslager icke upptäckas.
Marken utgjordes överallt av mycket hårt, grovt back-
grus, utan tillstymmelse till kulturljord. Brända ben
anträffades på norra sidan av det ovannämnda flytt-
blocket samt sträckte sig härifrån något in mot centrum
av gravens. De lågo inbäddade i gruset helt nära jord-
ytan. Inga spår av kol eller rot kunde upptäckas.

Fynd

Brända ben, 1 st. hästtand, 1 st. hundtand, brän-
da djurben, 1 st. hoprullad näverbit, ett stycke av
skalet till en s.k. mälaremusla.*)

Såväl näverbiten som musselskalet hittades under
var sin större sten. Musslan kan följaktligen icke
ha blivit förd till stället av någon fågel, utan
måste antingen ha blivit nedlagd av gravbyggarna
eller släpad under stenen av någon sork eller vess-
la. Beträffande förekomsten av musselskalen i röset

*) I öven i röset n: I hade arbetarna anträffat ett par,
tre söndriga skal av denna musla, vilka hamnat i
sällan, men blivit bortkastade.

n^o: I kunde man tänka sig, att dessa följt med den feta och mörka jordfyllning, som släpats till röset och som möjligen tagits från ä- eller sjöstrand, vilket däremot ej kan vara fallet med skalet i röset n^o: II, dit någon jordfyllning, av undersökningen att döma, icke blivit förd.

Palomäki, Käyppälä by, Mänpää hemmans mark, röset n^o: II.

Röset var starkt jordblandat, ställvis jordbröjt, av storleken 13 x 11,5 m, med sluttning från N-S. I mitten fanns en jordfast sten, som vid rösets yta mätte i längd 2,3 m, i bredd 1,6 m. Vid nordöstra kanten stod ett mindre flyttblock. Kantstenarna i söder och öster voro mycket tydligt framträdande, lagda med omsorg och delvis ganska stora.

Grävningen börjades vid södra kanten. Ett stycke innanför denna observerades, att jorden var mängd med mindre kolstycken och sot. Då grävningen närmade sig centralstenen, framträdde i jordlagret mellan stenarna brända ben, ställvis alldeles under rösets yta. Det första fyndet, en större kniv, låg på ett djup av c:a 70 cm under rösets yta. I närheten av centralstenen utgjordes stensättningen av 4-5 lager; stenarna i bottenlagret voro av en betydande storlek, några skulle för bortsläpning krävt ett par hästars dragkraft. Strax sydväst om centralstenen och tätt intill denna låg ett ausenligt, på övre sidan plant, stenblock. Övanpå detta lågo flere av fynden jämte stora kolstycken och skörbrända mindre stenar. Det förefaller troligt, att detta block utgjort underlag för själva bälet. Omkring detsamma liksom invid centralstenen anträffades i jordlagret likaså kol, sot och skörbrända stenar. Här sträckte sig kulturljorden till ett djup av 1,15 m under rösets yta.

Även på norra sidan av centralstenen, där stensättningen bildade 3-4 lager, voro bottenstenarna mycket stora.*

* Förflyttningen av ett par av dessa krävde en arbetsstyrka av 6 man, utrustade med stora hästtänger.

Den norra delen av röset visade sig dock vara fullkomligt fyndtom.

Husbonden på Mänpää gård hade icke heller om detta röse vetat, att det utgjorde en forngrav. Då han för två år sedan uppförde ett nytt fähus, hade han från röset bortfört en mindre mängd sten till nämnda byggnad.

Fynd.

- 1) Stor kniv.
- 2) Kniv.
- 3) Sölja av brons.
- 4) Spänne med fotskiva, av brons.
- 5) Armborstspänne med rak fot, av brons.
- 6) Del av kniv, järnten.
- 7) Löndrigt bronsföremål
- 8) Bit av en benkam.
- 9) Del av ett armborstspänne av brons.
- 10) Bågformigt spänne.
- 11) Pinsett av brons.
- 12) Krokig järnbit.

Brända ben, 2 lerkärlsbitar, ett djurben, ett stycke slagg.

De övriga rösena på Palomäki underkastade jag en okulär besiktning, varvid framgick följande.

Röset n° III befanns vara mycket förstört. Stenarna voro fullständigt bortplockade från mitten kring 3 mindre flyttblock, vilka ögonskenligen utgjort centralstenar i röset. På detta förstörda mittparti trädde backjorden i dagen och här växte 3 granar, vilkas ålder jag uppskattade till c:a 25 år.

Röset n° IV var på södra sidan av centralstenarna betydligt - troligen ända till botten - urplockat. Här fanns en frodig vegetation av hallonbuskar och andra växter.

Röset n^o V. Min avsikt var att med detta röse begynna grävningarna på Palomäki. Emellertid upplyste mig husbonden Lehtimäki på Mänpää, där jag erhållit

bostad, att röset, enligt vad han hört av flera personer, redan blivit undersökt. När detta skett, kunde han ej med bestämdhet uppgiva, men trodde sig kunna angiva en ungefärlig tidlängd av 20 år sedan händelsen. (Själv hade han i 16 år varit bosatt på Mäenpää gård.) Jag antog först, att en förväxling mellan detta röse och det av prof. Slackman år 1907 på Kiviniemenmäki undersökta förelåg. Lehtimäkis uppgifter bekräftades emellertid av en av mina arbetsskarlar (Vilho Rosterdt) samt av en kvinna (Klina), som även deltog i mina grävningar. Dessa personer sade sig ha hört, att en herremans för en längre tid sedan undersökt 2 à 3 rösen på Palomäki. Klina påstod sig t.o.m. ha känt två kvinnor (båda numera döda), vilka berättat, att de av herremannen i fråga blivit begärd att vara behjälpliga vid grävingsarbetet.

Vid den okulära besiktning jag ägnade röset n:o V, iakttog jag, att kantstenarna åtminstone på södra och östra sidan föreföllo att vara i det närmaste orubbade. Däremot märktes tydligt, att en del sten från de inre och norra delarna av röset blivit avlägsnad samt andra stenar rubbade ur sitt ursprungliga läge. Mellan de två centralstenarna växte ett par unga rönnträd, vilkas närvaro möjligen kunde tyda på, att en grävning till botten här ägt rum. Medan jag synade röset, upptäckte jag på en något större sten inne i detsamma en mossbeläppen mindre jordhög, som troligen någon gång i tiden blivit uppkastad från botten av röset. När jag närmare granskade denna hög, hittade jag till min förvåning ett litet armborstspränne med smal bygel, som låg ovanpå högen och troligen av nedsköljande regn blivit blottat. Detta fynd bestyrker de ovan relaterade uppgifterna om en tidigare skedd undersökning eller plundring av röset.

Enligt meddelande av Lehtimäki hade från detta röse en mängd mindre stenar blivit bortsläpad till ålven i Trokylä by, när denna för 8 år sedan reparerades.

Under min vistelse i Laihela önskade jag taga närmare kännedom om det ställe på Nyysti hemmans mark i Isohyvä by, där vapenfyndet från 700-talet i början av 1870-talet (2) anträffats. Ankan Anna Liisa Nyysti*) sade sig mycket väl komma ihåg fyndet. Detta hade gjorts av hennes fader bonden Mikki Nyysti och dennes broder, då de bröts mark till nyodling på en låg kulle invid en åker. Ankan Nyysti, som trodde sig vid tiden för fyndet ha varit c:a 18 år gammal, berättade att detta bestod av flere svärd, spjutspetsar och brynstenar. Hon visade mig vägen till fyndplatsen, som befann sig mitt på en åker-teg c:a 30 m från Laihela å och 10 m från ett impediment med några flytblock. Nästan mitt emot på andra sidan ån ligger manbyggnaden på Vätilo hemman. I Finlands ekonomiska karta (tryckt 1923) finner jag en fl. punkt med höjden 15,65^m, som borde ligga alldeles i närheten av fyndstället.

Vid mitt besök på Nyysti antecknade jag en folktradition enligt vilken strax söder om platsen för vapenfyndet under forna tider en viktig färdeväg lett över ån.**)

"Jumalanspalveluksen kivi." I den av prof. Hackman år 1907 över rösena på Palomäki och Kiviniemenmäki uppgjorda kartan finns ett flytblock med ovannämnda namn upptaget. Då jag var intresserad av att möjligen kunna erhålla någon upplysning om namnets uppkomst, väände jag mig i sådant syfte till några personer. Av deras meddelanden framgick, att prof. Hackmans sagesman troligen begått ett misstag, då han förlagt "Jumalanspalveluksen kivi" till det i kartan utsatta stället, emå ingen av mina meddelare hört, att en sten

*) Hennes ålder blev ej av mig antecknad, men jag tror mig minnas, att hon uppgav den till 70 å 72 år.

***) Jfr. Karsten Svensk Bygd i Åsterbotten I s 97 och II s 121 där Vätilo härledes av ett urord *Vatilo, stamform till det frö. *vapik = vadrställe.

med detta namn skulle finnas på ången invid Palomäki. Däremot upplyste husbonden på Konsteri gård och en annan person mig om, att med „Jumalanpalveluksen kivi“ tydligen äsyftas en stor, slät, låg sten, till formen som en limpa, belägen ett litet stycke nordost från Konsteri gårds uthusbyggnader. Om denna berättas nämligen följande sägen. Under ett stort krig, då fienden härjade i Laihela, hade prästen lyckats fly samt gömma sig i den tät och svårtillgängliga skog, som, omgiven av sumpmarker, då fanns på det ställe, där Konsteri gård nu står. Han sökte sig smärningom andra flyktingar, för vilka prästen från den ovannämnda släta, stora stenen plögade hålla gudstjänst. -

Husbonden på Konsteri utpekade för mig denna sten, som även befanns vara utmärkt på prof. Hackmans karta. Den hade dock genom lösbitning av ett par större stycken delvis förlorat sin ursprungliga form.

Tulöst spänne. Av änkan Sanna Lisa Konsteri inlöste jag ett bronsspänne med fotskiva, fullkomligt likt det, som under n: 4 finns upptaget i fyndförteckningen för röset n: VI. Spännets hade änkan Konsteri för c:a 2 1/2 år sedan hittat i ett potatisland på Palomäki i närheten av röset n: VI (se kartan). Hon hade icke brytt sig om att för prof. Hackman vid hennes besök i Konsteri år 1907 omnämna sitt fynd, emedan hon ansett det alltför obetydligt.

Funnen kniv. En av Lehtimäkis söner överlämnade till mig en kniv, som han vid dikegrävning kort före min ankomst till Laihela funnit i åkern c:a 60 å 70 m sydost från röset n: I.

Vörn i aug. 1926.
Jacob Sjöberg.

II 8705 Rōset n° II, Palomäki
Käyppälä, Kōnsteri h:nn,
Laihia 1926.

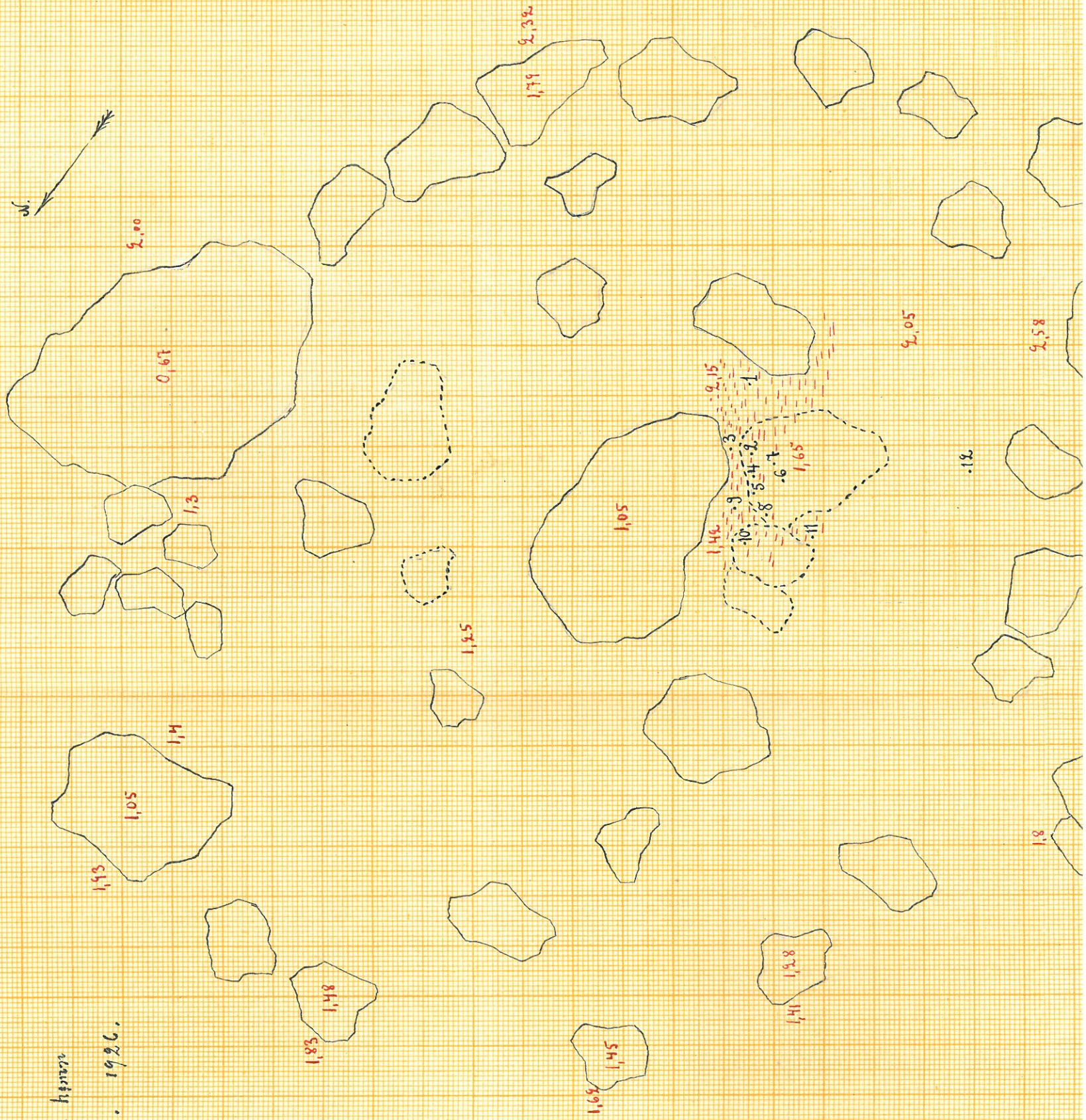
8705 Rōset n° VI Palomäki, Käyppälä ley,
Mäkipää h:nn, Laihia.

Röset ni VI

Palomäki

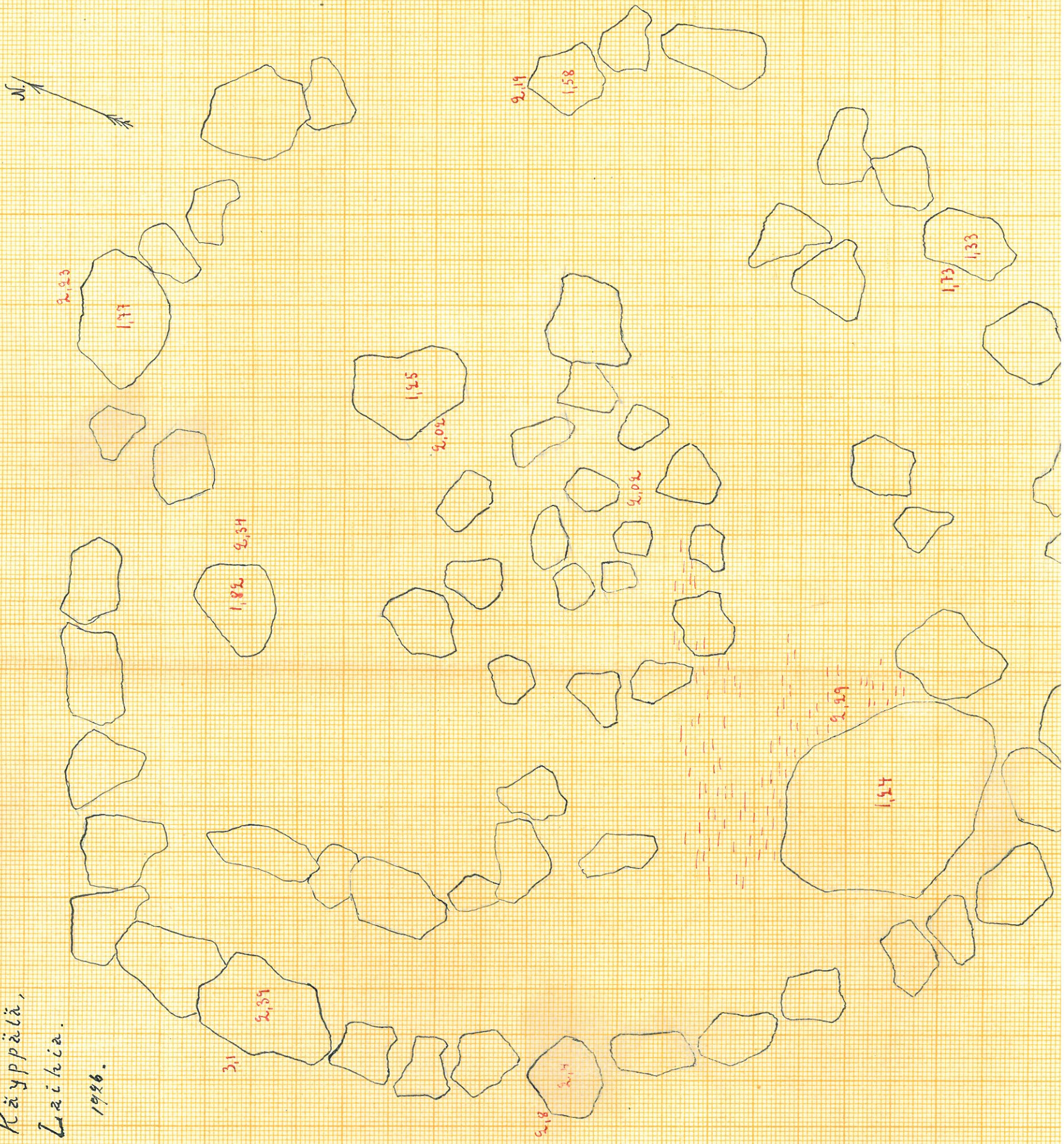
Käyppälä by, Mäkipää hemm
Laihela. 1926.

Röset N: II

Palomäki, Käyppäla,
konstori himn, Lachia.

1986.

Räset n: I
Palomäki, Käppälä,
Mäkipäähin
Laihela

